

ANALYSE VAN DE OVERSTERFTE IN DE ZOMER VAN 2023

December 2023

De zomerperiode van 2023 (week 20 tot week 40) vertoonde een ondersterfte van -2,5% met 1 043 sterfgevallen minder dan verwacht op basis van de cijfers van de voorgaande vijf jaar. De waarschuwingfase van het Ozon- en hitteplan werd in deze periode twee keer geactiveerd, maar de meteorologische en omgevingsrisicofactoren bleven gematigd. In deze twee specifieke tijdspannen is een geringe oversterfte vastgesteld, maar voor de zomerperiode als geheel is er sprake van ondersterfte. De aanzienlijke oversterfte in de afgelopen jaren hield verband met de COVID-19-epidemie en heeft ongetwijfeld bijgedragen tot de ondersterfte in deze zomerperiode.

OVERSTERFTE TIJDENS DE EERSTE WAARSCHUWINGSFASE

De **waarschuwingfase van het Ozon- en hitteplan werd geactiveerd van 8 tot 21 juni 2023** (14 dagen). Het is nog maar de tweede keer dat het plan zo vroeg wordt geactiveerd (de eerste keer was in mei 2017). De hitte begon op 9 juni met temperaturen van meer dan 28°C. Vanaf 10 juni waren er drie dagen waarop de maximumtemperatuur in Ukkel meer dan 30°C (maximum 31,2°C) bereikte. Een nacht bleef de minimumtemperatuur boven de 18°C. Er waren 12 dagen met ozonconcentraties hoger dan 100 µg/m³ over het hele land (dagmaximum van het gemiddelde over 8 uur) en gedurende drie dagen hoge concentraties fijn stof (PM_{2,5}) in Vlaanderen (maximum 17,8 µg/m³).

Het aantal sterfgevallen piekte met een oversterfte binnen de bevolking in Vlaanderen en België op **13 juni**, in Wallonië op **14 juni** en in Brussel op **13, 15 en 16 juni** bij 85-plussers.

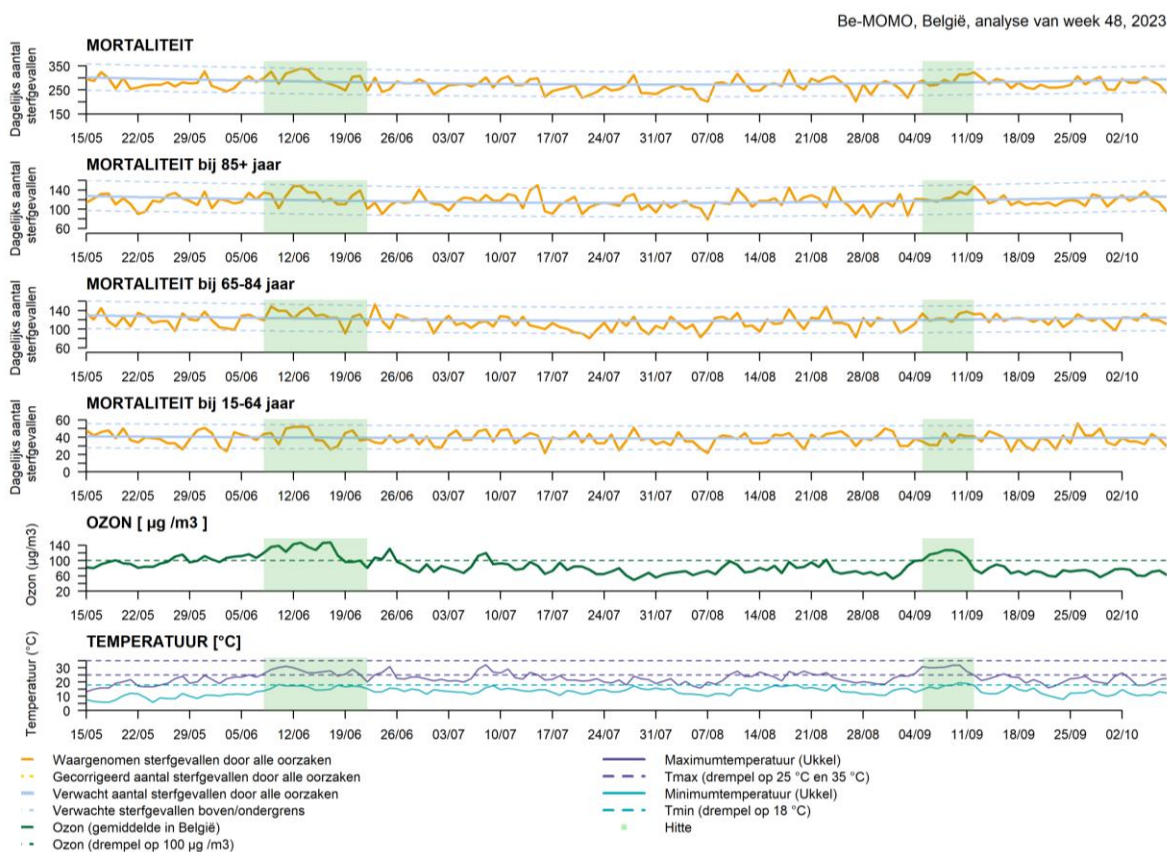
Over de **eerste hitteperiode (9 tot 21 juni)** bekeken, is een **geringe oversterfte** vastgesteld. Dit was het geval in Vlaanderen, vooral binnen de leeftijdsgroep 15-64 jaar, en in Brussel, vooral bij 85-plussers. In Wallonië was er een ondersterfte binnen de bevolking als geheel maar een lichte oversterfte bij mannen jonger dan 85 jaar (Tabel 1). In België als geheel waren er onder de 3904 waargenomen sterfgevallen **211 sterfgevallen meer (+5,7%) dan verwacht** met 114 extra sterfgevallen bij 85-plussers (+7,4%), 98 extra sterfgevallen onder 65-84-jarigen (+6,2%) en 26 extra sterfgevallen onder personen van 15 tot 64 jaar (+4,9%).

Tabel ● 1 Samenvatting van de oversterfte in België, per woonregio, leeftijdsgroep en geslacht tijdens de eerste hittegolf van 9 tot 21 juni 2023

Groep	BELGIË			VLAANDEREN			WALLONIË			BRUSSEL		
	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)
Totaal	3 905	211	5,7	2 345	213	10,0	1 254	-18	-1,4	306	39	14,5
85-plussers	1 654	114	7,4	1 062	110	11,6	448	-20	-4,3	144	38	36,4
65-84 jaar	1 692	98	6,2	978	84	9,4	597	17	3,0	117	7	5,9
0-64 jaar	559	27	5,1	305	40	15,1	209	-4	-1,8	45	-1	-2,8
15-64 jaar	541	26	5,1	293	37	14,5	204	-3	-1,2	44	-1	-1,6
Mannen	1 912	92	5,0	1 124	68	6,4	656	38	6,2	132	3	2,0
85-plussers	603	30	5,2	406	35	9,5	159	-1	-0,6	38	3	7,2
65-84 jaar	961	64	7,2	537	32	6,3	354	35	10,9	70	10	16,2
0-64 jaar	348	18	5,4	181	17	10,6	143	11	8,3	24	-5	-17,6
15-64 jaar	339	18	5,6	176	17	10,7	140	12	9,3	23	-6	-19,9
Vrouwen	1 993	131	7,0	1 221	155	14,6	598	-51	-7,8	174	39	28,6
85-plussers	1 051	90	9,3	656	81	14,1	289	-17	-5,5	106	38	56,8
65-84 jaar	731	43	6,2	441	60	15,8	243	-12	-4,7	47	-1	-2,9
0-64 jaar	211	14	7,1	124	25	24,9	66	-12	-15,8	21	6	39,4
15-64 jaar	202	12	6,4	117	22	22,7	64	-12	-15,9	21	7	47,7

De gegevens worden per regio en per leeftijdsgroep geanalyseerd. Daardoor stemt de som van de regio's niet overeen met het totaal voor België of met het totaal van de overeenkomstige bevolkingsgroep.

Figuur ● 1 Sterfte door alle oorzaken, mei 2023 tot oktober 2023, België

OVERSTERFTE TIJDENS DE TWEDE WAARSCHUWINGSFASE

De waarschuwingfase werd opnieuw geactiveerd van 5 tot en met 11 september voor een periode van zeven dagen. Het is de eerste keer dat het hitte- en ozonplan in de maand september werd geactiveerd. De hitte begon op 5 september met van meet af aan een heel hoge maximumtemperatuur (30,9°C in Ukkel). In totaal ging het om zes opeenvolgende dagen met maximumtemperaturen boven de 30°C (maximum 31,9°C) en twee nachten met minimumtemperaturen van 19°C en 19,7°C (10 en 11 september). Zeven opeenvolgende dagen liepen de ozonconcentraties op tot meer dan 100 µg/m³ (dagmaximum van het gemiddelde over 8 uur). Hoge concentraties fijn stof werden op 9 september in het hele land waargenomen (maximum van 17,4 µg/m³), alsook op drie dagen in Vlaanderen en twee dagen in Brussel.

Sporadisch (op enkele dagen) werd relatief kleine oversterfte gemeld, voornamelijk in Wallonië en Brussel bij 65-plussers, en in Vlaanderen bij personen van 15 tot 64 jaar: op 6 september begon de oversterfte in Wallonië (vrouwen van alle leeftijden) en Brussel (vrouwen van 65 tot 84 jaar). Op de warmste dag, 10 september, was het aantal sterfgevallen in België het hoogst (315 sterfgevallen) met oversterfte in Vlaanderen bij vrouwen van 15-64 jaar en in Wallonië bij 85-plussers (vooral bij de mannen in deze leeftijdsgroep). Op de laatste dag van de waarschuwingfase werd in Wallonië oversterfte vastgesteld bij mannen van 65 tot 84 jaar. Op 12 september, de dag na het einde van de waarschuwingfase, werd in België oversterfte vastgesteld bij mannen van 85 jaar en ouder.

Over deze hele hitteperiode (5-11 september) bekeken, was er een heel lage oversterfte in Wallonië en Vlaanderen en ondersterfte in Brussel (Tabel 2). In België waren er onder de 2029 waargenomen sterfgevallen **70 sterfgevallen meer dan verwacht (+3,6%)** met 43 extra sterfgevallen bij 85-plussers (+5,3%), 45 sterfgevallen meer in de leeftijdsgroep 65-84 (+5,3%) en geen extra sterfgevallen in de leeftijdsgroep 15-64 (-4,4%).

Tabel • 2 Overzicht van de oversterfte in België, per woonregio, leeftijdsgroep en geslacht tijdens de tweede hittegolf van 5 tot 11 september 2023

Groep	BELGIË			VLAANDEREN			WALLONIË			BRUSSEL		
	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)
Totaal	2 029	70	3,6	1 170	38	3,4	720	45	6,7	139	-4	-2,9
85-plussers	871	43	5,3	527	19	3,8	288	36	14,4	56	-2	-3,2
65-84 jaar	886	45	5,3	491	15	3,2	330	28	9,1	65	7	11,3
0-64 jaar	272	-9	-3,3	152	12	8,4	102	-11	-10,1	18	-6	-26,1
15-64 jaar	260	-12	-4,4	141	5	4,0	102	-8	-7,1	17	-6	-26,8
Mannen	962	2	0,2	559	2	0,4	334	5	1,6	69	0	0,5
85-plussers	323	17	5,5	205	9	4,6	94	8	9,0	24	5	24,7
65-84 jaar	467	-6	-1,2	259	-10	-3,6	177	9	5,4	31	-1	-2,5
0-64 jaar	172	-2	-1,0	95	9	10,7	63	-7	-10,5	14	-1	-8,3
15-64 jaar	164	-5	-3,0	88	5	5,4	63	-5	-7,9	13	-2	-12,7
Vrouwen	1067	73	7,3	611	41	7,2	386	43	12,4	70	-3	-4,1
85-plussers	548	31	5,9	322	14	4,5	194	30	18,5	32	-6	-14,7
65-84 jaar	419	54	14,7	232	29	14,2	153	20	15,0	34	8	32,2
0-64 jaar	100	-5	-4,6	57	5	8,6	39	-3	-6,5	4	-4	-50,3
15-64 jaar	96	-5	-4,6	53	2	4,9	39	-1	-3,3	4	-3	-46,3

De gegevens worden per regio en per leeftijdsgroep geanalyseerd. Daardoor stemt de som van de regio's niet overeen met het totaal voor België of met het totaal van de overeenkomstige bevolkingsgroep.

OVERSTERFTE OVER DE HELE ZOMERPERIODE

Over de hele zomerperiode (week 20 tot 40) en over de volledige bevolking bekeken, stelden we een ondersterfte vast met 1 043 sterfgevallen minder (-2,5%) dan verwacht (Tabel 3). Een analyse

per leeftijdsgroep wijst echter op een lichte oversterfte onder mannen van 85 jaar en ouder (+57 extra sterfgevallen, +0,9%).

Regionale bijzonderheden

Op regionaal vlak blijkt de ondersterfte meer uitgesproken in Wallonië (-4,6%) dan in Vlaanderen (-0,9%) terwijl in Brussel een oversterfte van +1,8% (55 extra sterfgevallen) is waargenomen. In Vlaanderen heeft de ondersterfte vooral betrekking op mensen tussen 65 en 84 jaar, terwijl erin de meeste subgroepen van de Vlaamse bevolking oversterfte is. In Wallonië is de ondersterfte algemeen, behalve bij mannen van 85 jaar en ouder. In Brussel is er oversterfte in alle leeftijdsgroepen, vooral bij 85-plussers en personen jonger dan 65 jaar, en is de sterfte hoger bij vrouwen dan bij mannen.

Tabel ● 3 Samenvatting van de oversterfte in België, per woonregio, leeftijdsgroep en geslacht, van week 20 (15 mei) tot week 40 (8 oktober), 2023

Groep	BELGIË			VLAANDEREN			WALLONIË			BRUSSEL		
	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Overtollige sterfte (%)	Aantal waargenomen sterfgevallen	Aantal extra sterfgevallen	Oversterfte (%)
Totaal	40 329	-1 043	-2,5	23 670	-221	-0,9	13 596	-655	-4,6	3 063	55	1,8
85-plussers	17 236	-116	-0,7	10 796	117	1,1	5 166	-115	-2,2	1 274	74	6,2
65-84 jaar	17 240	-563	-3,2	9 806	-224	-2,2	6 184	-255	-4,0	1 250	12	1,0
0-64 jaar	5 853	-106	-1,8	3 068	99	3,3	2 246	-146	-6,1	539	22	4,2
15-64 jaar	5 672	-91	-1,6	2 964	96	3,3	2 188	-128	-5,5	520	24	4,8
Mannen	19 843	-495	-2,4	11 685	-115	-1,0	6 696	-238	-3,4	1 462	11	0,7
85-plussers	6 505	57	0,9	4 243	98	2,4	1 839	27	1,5	423	19	4,8
65-84 jaar	9 661	-347	-3,5	5 546	-120	-2,1	3 423	-134	-3,8	692	19	2,8
0-64 jaar	3 677	-9	-0,2	1 896	73	4,0	1 434	-50	-3,4	347	22	6,9
15-64 jaar	3 567	-16	-0,4	1 834	63	3,6	1 401	-39	-2,7	332	14	4,4
Vrouwen	20 486	-433	-2,1	11 985	8	0,1	6 900	-356	-4,9	1 601	73	4,8
85-plussers	10 731	-101	-0,9	6 553	89	1,4	3 327	-113	-3,3	851	80	10,4
65-84 jaar	7 579	-133	-1,7	4 260	-16	-0,4	2 761	-73	-2,6	558	13	2,4
0-64 jaar	2 176	-40	-1,8	1 172	58	5,2	812	-69	-7,8	192	22	13,1
15-64 jaar	2 105	-27	-1,3	1 130	59	5,5	787	-66	-7,8	188	30	18,6

De gegevens worden per regio en per leeftijdsgroep geanalyseerd. Daardoor stemt de som van de regio's niet overeen met het totaal voor België of met het totaal van de overeenkomstige bevolkingsgroep.

Historische vergelijking

Ondersterfte binnen de bevolking als geheel tijdens de zomerperiode is zeldzaam en over het algemeen van geringe intensiteit. Dit was in België voor het laatst het geval op nationaal niveau tijdens de zomers van 2018 (47 minder sterfgevallen dan verwacht, -0,1%), 2014 (34 minder sterfgevallen dan verwacht, -0,1%), 2005 (810 minder sterfgevallen dan verwacht, -2,1%) en 2004 (593 minder sterfgevallen dan verwacht, -1,5%).

De zomer van 2023 kende de hoogste ondersterfte van de afgelopen 20 zomers, voor alle leeftijdsgroepen (mannen en vrouwen samen). In de voorgaande zomers werd de ondersterfte voornamelijk waargenomen binnen één leeftijdsgroep en in het bijzonder bij 85-plussers.

In Vlaanderen werd ondersterfte waargenomen in de zomers van 2015, 2014, 2005 en 2004. In Wallonië in 2005 en 2004. In Brussel in 2013, 2005 en 2002.

Hypothesen die de ondersterfte verklaren

- De meteorologische en omgevingsrisicofactoren vertoonden geen intense waarden,

- De oversterfte in de voorgaande jaren en het “oogsteffect” veroorzaakt door de COVID-19-epidemie,
- De doeltreffendheid van de preventieve maatregelen en de activering van het Hitte- en ozonplan buiten de vakantieperiodes vergemakkelijkt de sociale steun aan kwetsbare mensen.

Analysen gebaseerd op de mortaliteitsgegevens “alle oorzaken” geëxtraheerd op 4 december 2023. Voor meer informatie over de surveillance van de oversterfte: Be-MOMO (Belgian Mortality Monitoring): [Epistat](#) - [Sciensano](#).